

HSR و پژوهش کاربردی

فرزاد عابدی^۱

چکیده

تحقیق، جمع‌آوری، آنالیز و تفسیر سیستماتیک داده‌ها به منظور پاسخ‌دهی به یک سؤال یا حل یک مشکل است. کاربردی کردن تحقیقات همواره یکی از دغدغه‌های سیستم‌های بهداشتی بوده است. اگرچه پژوهش در حوزه علوم پایه از نظر تولید علم بسیار ارزشمند است، اما اغلب در سیاست‌گذاری‌های کلان بهداشتی نمی‌توان از آنها سودجست (۱) راهکارهای که برای حل این مشکل وجود دارد، پژوهش در زمینه سیستم‌های بهداشتی - درمانی (Health systems Research) یا HSR است که پژوهشی در جهت کارآمد نمودن مدیریت و فرایند کار در سیستم‌های سلامتی است. هدف از این پژوهش این است که از دست آوردهای پژوهشی که در سایر حیطه‌های علوم پزشکی (علوم پایه، علوم بالینی و ساخت تکنولوژی‌های جدید) صورت می‌گیرد، استفاده بهینه به عمل آید (۲).

در واقع HSR کمک می‌کند که منابع مالی به کارهای مؤثرتر و مفیدتر اختصاص داده شود. عناوین دیگری که برای HSR ذکر شده است عبارتند از: Health operation, Health services research, Man, Policy & economic Analysis, power Research و (۳)

برنامه پژوهش در زمینه سیستم‌های بهداشتی - درمانی (HSR) برای اولین بار در سال ۱۹۸۷ در ۵ کشور حوزه آفریقای جنوبی توسط سازمان جهانی بهداشت اجرا گردید که بعدها ۱۸ کشور دیگر در شرق و جنوب آفریقا تحت پوشش طرح قرار گرفتند.

اهداف HSR

عملکرد برنامه HSR به رویکرد و پروسه آن باز می‌گردد. رویکرد HSR قابل انعطاف و عملی و در جهت پاسخ به نیازهای سلامت در هر کشور است و بر نکات زیر تأکید می‌کند:

- (۱) توسعه ظرفیتهای پایه به منظور ایجاد اطمینان کافی جهت اجرای پروژه‌های HSR
- (۲) توسعه مهارت‌های پژوهشگران HSR
- (۳) هدایت تحقیقات، به کارگیری نتایج آنها در سیاست‌گذاری برنامه‌های بهداشتی

۱- دانشجوی سال ششم پزشکی دانشگاه علوم پزشکی کردستان

پروژه HSR به صورت اختصاصی شامل:

- (۱) آگاهی دادن، معرفی و دفاع از برنامه های HSR به منظور ایجاد توافق عمومی میان سرمایه گذاران، سیاست گذاران و برنامه ریزان سیستم های بهداشتی در خصوص ارزش و کاربرد HSR و تعیین اولویت ها و نیازهای تحقیقاتی
 - (۲) تقویت ظرفیت پایه ملی در مورد HSR از طریق گنجاندن واحدهای HSR در چارت واحدهای بهداشتی و تعیین Focal point های آن
 - (۳) توسعه آموزش HSR با تدارک یک گروه کاری آموزش دیده و تربیت پژوهشگران
 - (۴) تدارک حمایت های مالی و تکنیکی به هدف تکمیل مطالعات و ارتقای استفاده کاربردی از نتایج بدست آمده
 - (۵) ایجاد شبکه ای ما بین کشورها از طریق جلسات مشترک، انتشارات و ارتباطات بین مراکز تحقیقاتی، ایجاد نمایندگی های بین المللی و ... (۴)
- اهمیت HSR در کشورهای غیر توسعه یافته به دو دلیل بیشتر از پژوهش های علوم پایه و بالینی است، زیرا:
- الف) هنوز سیستم های بهداشتی - درمانی به طور جدی در زمینه های مختلف مدیریتی، آموزشی، آماری، برنامه ریزی و اجرا دچار نقص هستند و تا زمان رفع

نواقص موجود، پیشرفت های علمی در زمینه های علوم پایه و بالینی نمی توانند در بازده کلی سیستم اثر بگذارند.

ب) به دلیل محدودیت امکانات و اعتبارات نمی توان همچون کشورهای توسعه یافته در حوزه های مختلف علوم پایه، بالینی و HSR به موازات هم پیش رفت، بلکه اولویت بندی این حوزه ها جهت تخصیص اعتبارات ضروری است. در حوزه های علوم پایه و بالینی می توانیم مصرف کننده دست آوردهای علمی کشورهای توسعه یافته باشیم، اما در سیستم های بهداشتی مسائل ما منحصر به فرد است و اطلاعات و پژوهش های سیستم های دیگر برای ما قابل استفاده نیست. بنابراین ضروری است که خود در این زمینه تحقیق کنیم (۲).

خصوصیات HSR

- (۱) بر روی اولویت ها تأکید می کند
- (۲) رویکرد عملی و کاربردی دارد
- (۳) بین محققان و مدیران ایجاد همکاری می کند
- (۴) چند بخشی است

پژوهش های HSR شامل چه مطالعاتی هستند؟

تحقیق را بر اساس به کارگیری روش های بیولوژیکی - اجتماعی و رفتاری به دو دسته کلی تقسیم می کنند:

(۱) فردی: که خود شامل
الف) تحقیق‌های بیومدییکال
ب) پروسه‌های بیولوژیک
ج) ساختمان و عملکرد بدن
د) مکانیسم‌های پاتولوژیک

(۲) جمعی: که خود شامل
الف) مطالعات اپیدمیولوژیک
ب) مطالعات HSR می‌باشد

برای روشن شدن مطلب به این مثال توجه کنید: انواع تحقیقات در مورد بیماری سیفلیس

الف) تحقیقات بیومدییکال: تعیین سیکل زندگی میکروارگانیسم در بدن انسان و اثرات عفونت بر روی سیستم‌های مختلف بدن انسان و جنین

ب) تحقیق بالینی: تعیین اثر بخشی درمان‌های مختلف سیفلیس از قبیل واکسن، تزریق پنی‌سیلین‌های طولانی اثر و ...

ج) تحقیق اپیدمیولوژیک: برآورد تعداد افرادی که از سیفلیس رنج می‌برند و تعیین ریسک فاکتورهای انتشار بیماری

د) تحقیق HSR: تعیین عملکردی در سیستم بهداشتی که تأمین کننده درمان مؤثر سی‌فی‌سیس برای افراد نیازمند به درمان می‌باشد (۳)

پژوهش‌هایی HSR محسوب می‌شوند که دارای ملاک‌های شمول و فاقد ملاک‌های رد زیر باشند:

ملاک‌های شمول (Inclusion Criteria):

- (۱) نیاز و تقاضا برای مراقبت‌های بهداشتی و درمانی
- (۲) قابل دسترس و سهل الوصول بودن خدمات بهداشتی و درمانی
- (۳) کارآمدی مراقبت‌های بهداشتی
- (۴) ترجیح بیمار برای درمانها، موقعیتها و خدمات دهندگان
- (۵) همکاری بیمار با پروسه درمان
- (۶) ساختار اداری مراقبت‌های بهداشتی-درمانی
- (۷) نیروی انسانی خدمات بهداشتی-درمانی
- (۸) مسائل مالی خدمات بهداشتی-درمانی
- (۹) هزینه خدمات، مقرون به صرفه بودن و سایر جنبه‌های اقتصادی

- ۱۰) وضعیت سلامتی و کیفیت زندگی بیماران و جمعیت عمومی
- ۱۱) نتایج تکنولوژی‌ها و مداخلات بهداشتی - درمانی
- ۱۲) الگوهای کاری و توزیع تکنولوژی‌ها و مداخلات بهداشتی - درمانی
- ۱۳) برنامه‌ها و روشهای کنترل کیفیت
- ۱۴) دستورالعمل‌ها، استانداردها و ملاک‌های خدمات
- ۱۵) اداره و مدیریت خدمات بهداشتی - درمانی
- ۱۶) آموزش بهداشت به عموم مردم و بیماران
- ۱۷) آموزش متخصصان بهداشتی - درمانی
- ۱۸) طراحی و پیش‌بینی مسائل بهداشتی - درمانی
- ۱۹) تغییرات قانونی و اداری که سیستم‌های بهداشتی - درمانی را تحت تأثیر قرار می‌دهد
- ۲۰) داده‌ها و اطلاعات مورد نیاز برای تصمیم‌گیرندگان مراقبتهای بهداشتی
- ملاک‌های رد (Exclusion Criteria):
- ۱) پروژه‌هایی که دارای اجزای پژوهش یا ارزیابی نباشند (مثل پروژه‌هایی که عنصر ارزیابی در آنها نباشد)
- ۲) مطالعاتی که روی نمونه‌های حیوانی صورت می‌گیرد
- ۳) آن دسته از کار آزمایشی‌های بالینی که به صورت تصادفی، کارآمدی مداخلات درمانی را در شرایط آزمایشگاهی می‌سنجند و دارای دستورالعمل‌های کاملاً دقیقی هستند که گروههای بیماران را به دقت انتخاب و تعریف می‌کنند (۲)
- اساسی‌ترین مرحله اجرای یک پروژه HSR انتخاب عنوان پژوهش است. از آنجایی که HSR به منظور فراهم نمودن اطلاعات جهت تصمیم‌گیری به هدف بهبود مراقبتهای سلامت است، انتخاب یک موضوع پژوهش باید شامل پاسخ‌دهی به نیازهای بهداشتی جامعه باشد. شاخص‌هایی (Criteria) که می‌توانند در قضاوت در باره مناسب بودن یک موضوع کمک‌کننده باشند عبارتند از:
- ۱) ارتباط موضوعی (۲) پرهیز از دوباره‌کاری (۳) میزان نیاز به داده‌ها
- ۴) مقبولیت سیاسی (۵) قابلیت اجرا
- ۶) کاربردی بودن نتایج
- ۷) مقبولیت قانونی
- ارتباط موضوعی:** موضوعی را باید برای HSR انتخاب نمود که یک مشکل اساسی باشد و اهمیت و شدت مشکل را دانست. مشکلات جدی سلامت که تعداد زیادی از مردم را تحت تأثیر قرار می‌دهند

و یا مشکلات اساسی که به طور جدی فرا روی مدیران قرار دارند، مناسب‌تر هستند. هم چنین باید به این مسئله توجه شود که این مشکل از دیدگاه چه کسی اهمیت بیشتری دارد. ممکن است مدیران سلامت، پرسنل سیستم سلامت و افراد جامعه به یک موضوع واحد از دیدگاه‌های متفاوتی نگاه کنند. به منظور جلب توجه تمامی اقسام، لازم است مشکل به نوعی تعریف شود که مورد علاقه همگان باشد.

پرهیز از دوباره کاری: قبل شروع اجرای یک پروژه باید بررسی کرد که آیا این عنوان قبلاً در همان شرایط و یا شرایط مشابهی انجام شده است یا خیر؟ و در صورت انجام بررسی نتایج آن ضروری است.

مقبولیت سیاسی: اگر در یک پژوهش بتوان حمایت قدرتهای ملی و محلی را جلب کرد شانس استفاده از نتایج تحقیق بسیار بیشتر می‌شود.

قابلیت اجرا: در هر پژوهش توجه به حل مشکلات فرا روی طرح، منابع مالی حمایت کننده، نیروی کار، زمان و تجهیزات ضروری است.

کاربردی بودن نتایج: این مسئله نه تنها به مدیریت تیم تحقیقاتی و

حمایت کنندگان مالی طرح، بلکه به کسانی هم که در نهایت از نتایج طرح سود خواهند برد، بستگی دارد.

مقبولیت قانونی: باید همواره خطرات احتمالی را که متوجه افراد مورد مطالعه است پیش‌بینی کرد. طرح باید از نظر نکات قانونی زیر بررسی شود:

(۱) داده‌های مورد نظر به چه شکل از افراد مورد مطالعه قابل جمع‌آوری است؟

باید تمامی حساسیتهای فرهنگی و مذهبی را مدنظر داشت.

(۲) آیا رضایت آگاهانه از افراد مورد مطالعه اخذ شده است؟

(۳) آیا روش کار و پروسه انجام تحقیق نیاز به توضیح دارد؟

(۴) آیا افراد مورد مطالعه در نتیجه مطالعه هم سهم هستند؟ آیا نتایج در بهبود زندگی یا سلامت افراد مورد مطالعه کمک کننده است؟

بعد از انتخاب موضوع مورد تحقیق، مابقی مراحل تقریباً مشابه دیگر پژوهش‌هاست. در جدول زیر مراحل انجام یک پژوهش HSR به اختصار آورده شده است.

نکات مهم در هر مرحله	مرحله	سؤالی که باید پرسیده شود
<ul style="list-style-type: none"> تشریح مشکل آنالیز اولویتها مجاز بودن انجام طرح 	انتخاب، آنالیز و تشریح مشکلی که باید مورد تحقیق قرار گیرد	<ul style="list-style-type: none"> مشکل چیست و چگونه باید مورد مطالعه قرار گیرد؟
<ul style="list-style-type: none"> مطالعات و دیگر اطلاعات در دسترس 	مرور متن	<ul style="list-style-type: none"> چه اطلاعاتی در دسترس است؟
<ul style="list-style-type: none"> هدف کلی و اهداف اختصاصی هایوتز 	فرمول بندی اهداف	<ul style="list-style-type: none"> چگونه می خواهیم طرح را انجام دهیم و به چه چیزهایی می خواهیم دست پیدا کنیم؟
<ul style="list-style-type: none"> متغیرها نوع مطالعه تکنیک جمع آوری اطلاعات نمونه گیری برنامه: جمع آوری داده ها برنامه آنالیز داده ها نکات قانونی 	روش کار	<ul style="list-style-type: none"> از چه طریقی می خواهیم به اهداف مورد نظر دست پیدا کنیم؟ چگونه می خواهیم داده ها را جمع آوری کنیم؟
<ul style="list-style-type: none"> نیروی کار انجام طرح جدول زمان بندی حمایت تکنیکی و تامین مواد طرح تامین مالی 	برنامه کاری	<ul style="list-style-type: none"> چه کسی، چه کاری را و در چه زمانی انجام می دهد؟
<ul style="list-style-type: none"> اجرای طرح پایش مشخص کردن افرادی که بالقوه ذی نفع هستند 	بر آورد بودجه	<ul style="list-style-type: none"> به چه منابع مالی برای انجام طرح نیاز است و چه منابعی را در دسترس داریم؟
<ul style="list-style-type: none"> اجرای طرح پایش مشخص کردن افرادی که بالقوه ذی نفع هستند 	برنامه اجرایی پروژه و به کارگیری نتایج	<ul style="list-style-type: none"> چگونه طرح اجرا می شود؟ کاربرد نتایج چیست؟
<ul style="list-style-type: none"> تشکیل بک جلسه سخنرانی 	نوشتن خلاصه پیش طرح	<ul style="list-style-type: none"> چگونه طرح خود را به حمایت کنندگان مالی جامعه و مسئولین معرفی کنیم؟

و نکته آخر این که:

HSR should Influence decision making!

References:

- 1) what is health systemes research, designing and conducting HSR projects, Volume 1
- ۲) دکتر محمدرضا سرگلزایی، با HSR آشنا شویم، پائیز ۱۳۸۲، انتشارات معاونت پژوهشی دانشگاه علوم پزشکی مشهد.
- 3) Stephen Gloyd, health services research, Feb 2006.
- 4) HSR, overview and mission, www. Who. org